

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány az 1922-ben Szabadkán lezajlott Varga-féle kémkedési és hazaárulási per eddig ismert adatain kívül az 1923-ban megtartott másodfokú – újvidéki – bírósági eljárás körülményeivel, a tárgyalás rekonstrukciójával, illetve a felmentő ítélet meghozatalával foglalkozik, releváns, eddig nem feldolgozott korabeli források alapján.

Kulcsszavak: *Varga György, kemperek, bíróság, MÁV, Délvidéki Liga, ítélet*

ABSTRACT

Based on relevant, so far unprocessed sources, the study deals with the presently known data of the 1922 Varga spy and high treason trial, held in Szabadka; furthermore, it deals with the circumstances of the 1923 trial of second instance, which was held in Újvidék, the reconstruction of the trial, as well as the acquittal.



DÉVAVÁRI Zoltán

docens
Újvidéki Egyetem
Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar
Szabadka
zoltan.devavari@gmail.com

AMIKOR A TÖMEGHANGULAT FELETT A JOG VOLT AZ ÚR A VARGA-FÉLE KÉMPER MÁSODFOKÚ ÍTÉLETÉNEK A REKONSTRUKCIÓJA (1923)

*Slučaj Đorđe Varga – Rekonstrukcija jednog
špijunskog procesa (1923)*

*When law was dominating the moral of the crowd –
The reconstruction of the Varga spy trial's judgement
of the appeal court*

Az 1918–1920 között végbement impériumváltások, s ezzel összefüggésben az új államok létrejötte, valamint a legyőzöttek jelentős területi veszteségei a megnyugvás és a béke helyett végül az egykori ellenségek közötti bizalmatlanság további mélyülését hozták magukkal.

Érthető okokból a vesztes államok – ha az adott időszakban a megváltozott erőviszonyok miatt a hivatalos kommunikációban nem is, de a kulisszák mögött – a számukra igazságtalannak tartott békediktátumok felülvizsgálataért, azok esetleges megváltoztatásáért, revíziójáért szálltak sikra. Ezzel ellentétben a győztesek, éppen ellenkezőleg, a birtokba vett új területek megtartását tartották fő prioritásuknak. Mindez pedig a már amúgy is felizzott hangulatkeltés egy ismeretlenek ugyan nem ismeretlen, de ebben a régióban azonban mégiscsak újnak, különlegesnek számító válfaját, az ún. kémperek sokaságát hozta magával.

Ezek a jogi eljárások – ma már tudjuk; többnyire kirakatperek – egyrészt a vélt vagy valós ellenfél reális fenyegetettség-képével, a veszélyeztetettség érzésének a fokozásával igyekeztek mobilizálni, illetve fenntartani a többségi nemzet(ek) militáns érzületeit, másrészt pedig az egykori uralkodó többségből alávett nemzeti kisebbséggé lett néptömegek elleni pszichológiai hadviselést is szolgálták. A Varga György-féle kémper ebből az aspektusból szervesen illeszkedett be a kisebbségi magyarság kollektív megfélemlítését célzó adminisztratív lépések sorába is.

Az adott korszakban mindez nem csupán a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság specifikuma volt. A szabadkai kémperrel szinte egy időben zajlott az ún. temesvári Levente-per, amelynek főszerelőjét, a 18 éves gimnazista, ifj. Niamessny Mihályt a román hatóságok – akárcsak a szabadkai per résztvevőit – kémkedés vádjával tartóztatták le (lásd: Borsi Kálmán Béla: Ifj. Niamessnyi Mihály és a temesvári Levente-per (1919–1920)). A

két ügyben számos más hasonlatosság is kimutatható; a pereket megelőző rendőrségi kihallgatások ugyanis mindkét esetben számos jogi korlát átlépése mellett hihetetlen brutalitással zajlottak.

A szabadkai per kezdete az akkor már gőzerővel formálódó Magyar Párt zentai hivatalos megalakulásával (1922. szeptember 17.) is egybeesett. Mindez korántsem véletlenül történt, s a nagy nyilvánosságot kapott, komoly feszültségeket és érzelmi reakciókat kiváltott tárgyalás, amely egybeesett a kisebbségi magyarság politikai szervezkedésének a csúcásával, egyben a regnáló belgrádi kormányöröknek a magyarokkal kapcsolatos kollektív irredentizmus-vádjának helytállóságát is demonstrálni volt hivatott.

Tegyük hozzá: bár az idők távlatából a magyar kisebbség akkori közhangulatát teljes mértékben rekonstruálni ma már lehetetlen vállalkozásnak tűnik, ugyanakkor a közvetett bizonyítékok csekély volta ellenére mégsem lehet teljességgel és egyértelműen kizárni azt, hogy a korszakban az egymást sűrűn váltó magyar kormányoknak valóban voltak ilyen – revíziós, a határok erőszakos úton történő megváltoztatásával kapcsolatos – elképzeléseik és szándékaik. (Bővebben lásd: Danilo Kecić: Forradalmi munkásmozgalom a Vajdaságban 1917–1921 között, 120.; A. Sajti Enikő: Impériumváltások, revízió, kisebbség, 38–40.)

A levéltári kutatások alapján rendelkezésünkre álló dokumentumok egyébként azt mutatják, hogy a vizsgált periódusban, tehát 1922-ben, Szabadka területén államellenes bűncselekmény, hazaárulás, kémkedés, az alkotmányos berendezkedés megdöntésére tett kísérlet és egyéb politikai bűncselekmények elleni vádpontban összesen 40 letartóztatás történt (IAS. F.47.1099.IX.9/1923). A következő, 1923-as évre is nagyjából hasonló számokról vannak adataink (IAS. F.47.1210.I.1/1923.).

Jelen vizsgálódásunk fókuszában lévő ún. Varga-féle kémper elsőfokú szabadkai tárgyalása 1922. szeptember 15. és 1922. szeptember 28-a között tartott. (A Varga-perrel kapcsolatban lásd még: Csuka János: A délvidéki magyarság története 1918–1941, 40–47.; A. Sajti Enikő: Impériumváltás, revízió, kisebbség, 44–45.; Šandor Mesaroš: Položaj mađara u Vojvodini 1918–1929, 154–155.; Dévavári Zoltán: Új partok felé, 132–133.)

Bár a per hivatalos anyagát eddig nem sikerült megtalálnunk, a korabeli sajtó, elsősorban a korszak vezető napilapja, a *Bácsmegyei Napló* révén pontosan rekonstruálni tudjuk az akkori eseményeket. A szabadkai napilap a tárgyalás alatt naponta, több oldalon keresztül részletesen számolt be a per előzményeiről, annak minden fontosabb momentumáról. A per iránti érdeklődést, a közhangulat felkorbácsolódását mutatja egyébként az is, hogy ezeket a tudósításokat Szabadka-szerte a nagyobb üzletek kirakataiba és a kávéházak ablakaiba is kiragasztották, s ezeken a helyeken késő estig tömegek álltak, hogy elolvashassák a legújabb, aznapi fejleményeket (Megnyílnak a fogház kapui, *Bácsmegyei Napló*, 1922. szeptember 28.).

Varga Györgyöt és tizennyolc társát a harminchárom oldalas vádiratban az 1920-as szabadkai vasutas-lázadással összefüggésben felségsértéssel és kémkedéssel vádolták. A vádlottak többsége a MÁV egykori alkalmazottja volt, de perbe fogták az állapotos Sáriai Szabó Krisztina háztartásbelit, s ugyancsak a letartóztatottak között volt Völgyi János, a

Bácskai Napló egykori szerkesztője, az 1941-es impériumváltást követően pedig Szabadka későbbi polgármestere is. A vádirat azt állította, hogy a vádlottak 1919 végén, 1920 elején (tehát a trianoni békeszerződés aláírása és ratifikálása előtt) titkos politikai szervezetet hoztak létre, közvetlen kapcsolatot tartottak fenn a magyar kormánnyal, Huszár Károly¹ akkori magyar miniszterelnökkel, valamint az ún. Délvidéki Ligával² – az Ébredő Magyarok³ által támogatott revizionista szervezettel, amelyet a magyar kormány végül majd csak 1921. július 5-én oszlatott fel. A vád szerint a vádlottak rendszeresen küldtek beszámolókat a magyar hírszerzésnek a jugoszláv hadsereg erejéről, elhelyezkedéséről, annak személyi összetételéről, vasúti kocsipark-állományáról. Az a vád is megfogalmazódott, hogy a konspirációban részt vevők a jelentéseken kívül konkrét szervezkedésbe is kezdtek, s az új állam elleni felkelés kiobbantása céljából számos sejszervezetet hoztak létre a Vajdaság területén azzal a végső céllal, hogy a fegyveres összetűzéseket követően kieroszakolják Bácska és a Bánság Magyarországhoz való visszacsatolását (A suboticei kémkedési perben elkészült a vádirat, Bácsmezei Napló, 1922. augusztus 12.).

A számos óvással, ellentmondással tarkított per során viszont kiderült, hogy mindezt a hatóságok semmilyen konkrétummal nem tudják alátámasztani, s az idő előrehaladásával számos más ellentmondás is felmerült. A bírósági meghallgatások első napjaiban a vádlottak ugyanis részletesen beszámoltak letartóztatásuk körülményeiről, illetve arról, hogy a rendőrségi kihallgatások során válogatott tortúrának, kínzásoknak vetették őket alá, amely során többek között az állapotos Sári Szabó Krisztina elvetélt (A kémkedési per főtárgyalásának második napja – Varga György elmondja megkínzását, Bácsmezei Napló, 1922. szeptember 16.; A kémkedési per hétfői tárgyalása, Bácsmezei Napló 1922. szeptember 18.; Kihallgatták a kémkedési per nővádlottját – Sári Szabó Krisztina a bíróság előtt, Bácsmezei Napló, 1922. szeptember 19.). Az is egyértelmű lett, hogy a vizsgálóbíró előtti meghallgatások szabálytalanul történtek, mivel ennek tényét a vádlottakkal nem közölték, számukra pedig tolmácsot sem biztosítottak a kihallgatások során. Vagyis: az összes vádat az erőszakkal kikényszerített beismerő vallomásokra építették.

Ráadásul a per során a meghallgatott szakértői vélemények már önmagukban is megcáfolták mindazt, amit a rendőrségi feljelentés állított, így az ítéleteket végül Gavran Karakašević főkapitány, Tillingner György főkapitány-helyettes, Borivolje Sretiljković őrnagy, Slobodan Milodanović, Franjo Vukić és Vaso Jovanović rendőrkapitányok szó-

¹ Huszár Károly – eredetileg Schorn Károly: 1882. szeptember 10. Budapest – 1941. október 29, Budapest. 1910-tól a Katolikus Néppárt parlamenti képviselője. 1919. augusztus 15-től november 24-ig a második, illetve a harmadik Friedrich-kormány vallás- és közoktatási minisztere. 1919. november 24. és 1920. március 15-e között az ún. koncentrációs kormány miniszterelnöke. A húszas évek második felében visszavonul az aktív politikai közéletből. (Magyar életrajzi lexikon 1000–1990; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC05727/06673.htm>, letöltés ideje: 2015. május 13., 18:36)

² Délvidéki Liga: revizionista szervezet. Vezetője Eöttevényi Olivér nyugalmazott lugosi főispán volt. A magyar kormány 1921. július 5-én feloszlatta. Helyét a Szent Gellért Társaság töltötte be. (Ez utóbbról bővebben lásd: A Sajti Enikő: Impériumváltások, revízió, kisebbség... 39–41.)

³ Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) 1918 decemberében jött létre, tagságát a fajvédő katonatisztek alkották. Több terrorcselekményt hajtott végre a baloldali, liberális és zsidó szervezetek, illetve személyek ellen. A Horthy-rendszerben jelentős befolyással bírt a politikai elitben.

beli vallomásaira hivatkozva – jogilag egyébként tarthatatlan módon – az 1920 decemberi államvédelemről szóló rendelet, az ún. OBZNANA alapján (bővebben lásd: Ferdo Čulinović: Jugoslavija između dva rata I. 315–321.) visszamenőleges hatállyal hozták meg. Varga György első rendű vádlottat 15, Ignác Gyulát 12, Hajdú Józsefet 10, Németh Ignácot 8, Demeter Aladárt, Veresbaranyi Mihályt és Völgyi Jánost 5-5 évi fegyházra ítélte a bíróság. A többi tizenkét vádlottat – Pospék Ferencet, Sáriai Szabó Krisztinát, Pálffy Gyulát, Pálffy Istvánt, Nagy Józsefet, Jakab Sámuel, Szedlár Józsefet, Heim Antalt, Tumbász Bélát, Deák Sándort, Varga Kaiser Imrét és Sebestyén Antalt a bíróság végül felmentette a vádak alól (Ítélet a kémkedési perben, Bácsmegyei Napló, 1922. szeptember 28.).

Annak ellenére, hogy a bíróság elrendelte a felmentett vádlottak azonnali szabadlábra helyezését, az ügy számukra ezzel még korántsem ért véget, ugyanis az ügyész élt fellebbezési jogával. Az elítéltek esetében súlyosbítást, míg a felmentetteknél a bűnösség kimondását kérte.

A per két fő vádlottja, Varga György és Ignác Gyula nem sokkal a tárgyalást követően, a kihallgatások során elszenvedett bántalmazások okozta belső sérülések és a kegyetlen börtönviszonyok miatt elhunytak. Először, 1923. február 6-án Ignác Gyula halt meg (A Varga-pör halottja – Ignác Gyula meghalt a fogságban, Bácsmegyei Napló, 1923. február 7.). Nem sokkal később, 1923. február 16-án a per fővádlottja, dr. Varga György is követte a sírba (A kémkedési pör második halottja – Dr. Varga György meghalt a kórházban, Bácsmegyei Napló, 1923. február 17.).

Bár a különböző kémügyek, kémperek az elkövetkező időszakban továbbra is visszavisszatérő hírei, elemei voltak a kor amúgy is igen kielezett és feszült légkörének, a monstre-perrel kapcsolatban hosszú hónapokra mély hallgatásba burkolódzott a sajtó. Különösen meglepő ez annak ismeretében, hogy az egyik elítélt, Völgyi János, aki a fellebbviteli tárgyalás várakozási idejét házi őrizetben töltötte, időközben megszökött, s sikeresen át is jutott az akkori Magyarország területére (A Varga-féle kémkedési per a novisadi tábla előtt – Szerdán kezdődik a fellebbezési tárgyalás, Bácsmegyei Napló, 1923. augusztus 29.).

A per másodfokú tárgyalására végül tizenegy hónappal az elsőfokú ítélet kimondását követően, 1923. augusztus 29-én reggel kilenc órakor hatalmas érdeklődés mellett került sor Újvidéken. Völgyi sikeres szökése miatt csak négy elítéltet, fegyházban fogva tartott vádlottat, Hajdú Józsefet, Vörösbaranyi Mátyást, Dömötör Aladárt és Németh Imrét szállították Újvidékre.

Nem Völgyi volt egyébként az egyetlen, aki nem várta meg a per folytatását. Az első fokon felmentett, így szabad lábról védekező vádlottak közül többen is – Sáriai-Szabó Krisztina, Jakab Sámuel, Pálffy Gyula, Pálffy István, Szedlár József, Heim Antal, Tumbász Béla, Deák Sándor – Magyarországra szöktek. Így aztán a kémperekben érintett összes személy közül a másodfokú tárgyaláson a már említett letartóztatottakon kívül csak Pospék Ferenc, Nagy Gyula és Varga Kaiser Imre jelentek meg. Sebestyén Antal ugyan nem szökött el a hatóságok elől, a tárgyaláson a közigazgatás hanyagsága miatt végül nem vett részt, mivel nem kapta meg az idézést (Hét vádlott, Bácsmegyei Napló, 1923. augusztus 30.).

A pert övező hatalmas érdeklődés miatt a bíróság épületébe csak előzetes akkreditációval lehetett bejutni, így magában a tárgyalóteremben – a szabadkaitól eltérően nem alakultak ki tömegjelenetek. Az újvidéki tárgyaláson Boško Đurđev tanácselnök elnökkölt, a bírótanácsot Rafo Marić és Bogdan Đukić bírák alkották, míg a vádat Jovan Lamaić államügyész képviselte (uo.).

A másodfokú tárgyalás során Varga Kaiser Imre védője hivatalból Hadži Kosta ügyvéd volt, míg a többi vádlottat Zvonimir Piškulić szabadkai ügyvéd védte.

A pontban reggel kilenc órakor kezdődött tárgyalás azzal indult, hogy Lamaić főügyész a megjelentek ügyében kérte a tárgyalás megtartását, míg az időközben Magyarországra szökött vádlottak esetében a körözés kiadását.

Miután ezt a védők sem elleneztek, Rafo Marić táblabíró ismertette az elsőfokú ítéletet, ezt követően pedig megkezdték a vádlottak kihallgatását. Németh Imre, Hajdú József, Vörösbaranyi Mátyás, Demeter Aladár, Pospek Ferenc és Varga-Keiser Imre, Nagy György tagadták a vádakát, s itt is részletesen beszámoltak a kihallgatások körüli visszasságokról és bántalmazásokról, sőt Vörösbaranyi mindezt alátámasztva egyenesen úgy fogalmazott, hogy *„azt is beismertem volna, hogy az édesapámat gyilkoltam meg”* (Vörösbaranyi azt is beismerte volna, hogy meggyilkolta az apját, Bácsmegeyi Napló, 1923. augusztus 30.).

A kihallgatást követően Zvonimir Piškulović védőügyvéd előbb Miatov Milorad, a magyar éra egyik utolsó szabadkai rendőrfőnökének a kihallgatását kérte, amit a bíróság végül elutasított. Arra hivatkozva, hogy állami titkot képez, a bíróság szintén nem hagyta jóvá Lamaić ügyésznek azt a kérését sem, amely a hadügyminiszternek a kémkedéssel kapcsolatos jelentését foglalja össze. (Számunkra mindez abból a szempontból is releváns információ, mivel arra utal, hogy a belgrádi archívumok mélyén nem kizárt, hogy az ügygel kapcsolatban további iratokat lehet a későbbiekben találni.)

Az elutasító határozatok után az államügyész tartotta meg a vádbeszédet, melyben az ítéletek súlyosbítását, az első fokon felmentettek esetében pedig a bűnösség kimondását kérte. Lamaić a súlyosbító körülmények közé sorolta azt is, hogy a vádlottak többsége állami tisztviselőként követett el hazaárulást. Erről a vádpontról egyébként egyértelműen bizonyítható, hogy nem felelt meg a valóságnak, mivel a kérdéses időszakban a vasútnál dolgozók a fegyverszüneti egyezmény értelmében és a szerb hatóságok lényegi elismerése mellett 1920 januárjáig továbbra is a magyar állam alkalmazásában álltak, Budapestről kapták bérezésüket, bevételeiket a magyar államkasszába fizették be, s a kinevezésekről és az előléptetésekről is a MÁV vezetői döntöttek (A. Sajti Enikő: *Impériumváltás, revízió, kisebbség*, 20.)

Zvonimir Piškulić védőbeszéde több mint egy órán át tartott. Ebben arra mutatott rá, hogy *„feltevések alapján nem lehet senkit sem elítélni, olyan tények pedig nincsenek, amelyekre a törvényszék ítéletét alapíthatta volna.”* Ugyancsak komoly problémaként ecsegtelte azt az akkorra már mindenki számára egyértelművé vált tényt, hogy a kihallgatások során a szabadkai rendőrség a beismerő vallomásokat erőszak elkövetésével csikarta ki. A védőbeszédében még azt is megemlítette, hogy a vizsgálóbíró a rendőrségen hallgatta ki

a vádlottakat, magyarul nem tudott, a tolmács pedig nem tett esküt (Piskulics Zvonimir védőbeszéde, Bácsmezei Napló, 1923. augusztus 30.).

Piškulović szerint emiatt a bíróság kizárólag a főtárgyalás során elmondottak alapján hozhatott ítéletet, márpedig ott az is kiderült, hogy a vádlottak olyan cselekmények elkövetését is magukra vállalták, amelyeket nem követtek el. Az ügyéssel való rövid konfrontációt követően Piškulović a Délvidéki Ligával kapcsolatban pedig arra mutatott rá, hogy az ügyészség az adott időszakban semmilyen kézzelfogható bizonyítékkal nem rendelkezett annak létezéséről, s feltevésekre alapozva nem lehet ítéletet hozni. Ezt követően a bírói testület függetlenségére apellált, s arra szólította fel a bíróságot, hogy utasítsa el az utcai nyomásgyakorlást, s kizárólag a jog és az igazság szempontjai alapján hozza meg a döntését. A tárgyaláson hasonló álláspontot képviselt a másik védő, Hadži Kosta is.

Boško Đurđev bíró végül délután fél hatkor folytatta a tárgyalást. Előbb szerbül olvasta fel az ítéletét, amelyet azután magyarul tolmácsoltatott a vádlottak irányába. Đurđev ebben kijelentette, hogy az újvidéki másodfokú szerv megsemmisítette az elsőfokú bírósági ítéletet és valamennyi vádlottat felmentett. Az indoklásban többek között az állt, hogy *„a bizonyítékok oly gyengék és hiányosak, hogy ezeknek alapján marasztaló ítéletet nem lehet hozni. Az ügyészség az indoklás szerint még azt sem tudta bizonyítani, hogy a Délvidéki Liga valóban létezik-e vagy sem. A bíróság nem tudja konstatálni, hogy a vádlottak ártatlanok, de bizonyítékok hiánya miatt kénytelen őket felmenteni és valamennyi vádlottat szabadlábra helyezni.”* A tárgyalást követően az addig fogságban lévő vádlottakat immáron bilincsek nélkül kísérték vissza Szabadkára (Felmentő ítélet, Bácsmezei Napló, 1923. augusztus 30.).

Hogy maga a per jóval több volt egyszerű bírósági ítéletnél, hogy a végső döntésnek jóval nagyobb súlya volt a kor hasonló pereitől, annak kézzelfogható bizonyossága a Bácsmezei Napló korabeli kommentárja, amelyből világos képet kaphatunk a korabeli kisebbségi magyarságnak a perrel kapcsolatos gondolkodásáról, meglátásáról is:

„A novisadi ítélőtábla ítéletet mondott, s ez az ítélet nemcsak a reszkető vádlottaknak, nemcsak a Bajai-úti temető két börtönből sirba dőlt halottjának, nemcsak az életét féltő s szabadságért imádkozó megkínzott lelkű hozzátartozóknak adta vissza az élet reményességét – azoknak, akik élnek, s a kegyelet szeplőtlenségét, azoknak, akik már meghaltak, hanem teljes értékű bizonyítékot szolgáltat a magyarság állampolgári becsülésének, alattvalói hűségének teljessége és csorbíthatatlansága mellett. Amennyi gazdátlan vád, sanda gyanú, ártó rosszindulat nyugtalanította az itt élő magyarság lelki békéjét és testi biztonságát, az mind a Varga-féle kémkedési per adataiból táplálkozott. Hiába mondtuk azt, hogy nem tudunk hinni ezeknek az embereknek a bűnösségében, de ha a bűnügy azzal fog is végződni, hogy a bíróság megállapítja bűnösségüket, ez a megállapítás csak az ő felelősségüket fogja megállapítani, s nem a magyarságét, amelynek még a vád adatai szerint sincs semmi összefüggése azokkal a tényekkel, adatokkal és előzményekkel, melyek a vádlottakat a bíróság elé állították. Főlemelt homlokkal, büszke önérzettel mondjuk most: íme, még arra sincs szükségünk, hogy a felelősség elhárításához segítségül hívjuk az elfogulatlanságot és a tisztánlátást. Íme, nem a tények, amelyek meglátásához még is kell szubjektivitás,

magá a bírói ítélet veszi le a vádlottak válláról a keresztet, s a magyarság lehanyatló fejéről a vádban rejlő ítélet súlyát.

Az egyetlen pör, amely nem kocsmai kiszólások s borgőzös vitatkozások anyagából merítette a vádat, hanem titkos szervezetekre utalt, kémhálózatot feltételezett s az állam ellenségeivel való összeköttetés vádján alapult, az egyetlen pör, amely ha bűnösség megállapításával végződik, valóban jogosulttá tette volna azokat a rendészeti intézkedéseket, amelyek mindig ezernyi ártatlanok békéjének földúlásával s existenciák összeomlásával járnak, az egyetlen pör, melyet az elfogultság a magyarság szabad homloka ellen szegezett, ez az egyetlen pör most fölmentéssel végződött. Kínok, szenvedések, gyötrődések, lelket megrázó izgalmak, szégyen és megaláztatás szegték az igazság útját. Mások szenvedését és életét nem dobhatjuk oda a mi békességünk és igazságunk fizetségéül; mi csak azt mondhatjuk: felejtsék el a szenvedést a szenvedők, felejtsék el a halált a gyászolók, de soha ne felejtsék el a kiviláglott s a béke egészébe törő igazságot azok, akiknek hatalmán és lelkiismeretén nyugszik embertársaik élete, kenyere és álma.

Vannak még bírák Jugoszláviában! Nem borított még be mindent a türelmetlenség árja, s az elfogultság iszapja. A bíróság bátyája büszkén áll minden támadást s ragyogó példát mutatott arra, hogy a tömeghangulat fölött is lehet úr a jog, a szenvedélyeket is kormányozhatja az igazság, s sorsunknak és életünknek, nem lehet más parancsolója csak a törvény. Ez legyen elégtétele az ártatlanul szenvedőknek, vigasztalója a gyászolóknak és elpihentetője a halottaknak. A magyarság fölemelt homlokkal tekint a novisadi ítélőtábla felé, ahonnan hódító útjára megindult – az igazság.” (Felmentették a Varga-pör vádlottjait, Bács megyei Napló, 1923. augusztus 30.)

Összegzés

A tárgyalat korban a magyar kisebbséget az SZHSZ állam politikai elitje elsősorban az irredentizmus és a revízió prizmáján keresztül szemlélte, ítélte meg. A magyarság, de a többi nemzeti kisebbség elleni retorziós politika nem csak az iskolapolitikában vagy az agrárreformban, hanem a korszakban bár nem ismeretlen, de ebben a régióban a hevessége és intenzitása vonatkozásában mégiscsak a felerősödő tendenciát mutató ún. kém- és hazaárulási perekben csúcsondott ki.

Bár a közvetlen bizonyítékok száma csekély, a közvetett dokumentumok és iratok alapján azonban arra lehet következtetni, hogy a korszakban egymást sűrűn váltó magyar kormányok valóban mérlegelték annak lehetőségét, hogy még a békeszerződések megkötése és életbe lépése előtt fegyveres felkelések kirobbantásával változtassák meg a körvonalazódó új határokat.

Mindettől függetlenül az erre a periódusra jellemző feszült légkörben a mindenkori belgrádi hatalomnak is kapóra jött Vargáék letartóztatása, illetve az ellenük felhozott vádak sorozata. Mindez ugyanis akkor történt, amikor megindult a kisebbségi magyarság önálló nemzeti, s nem osztályhelyzet alapú – a szláv pártokba történő betagozóddal járó – politikai szervezkedése. Ennek az 1922 elején megindult folyamatnak a megvaló-

sulását a hivatalos szláv politikai elit pedig egyre türelmetlenebbül szemlélte, s minden eszközt bevetett ennek ellehetlenítése érdekében.

Hogy Vargaék valóban végeztek-e Magyarország javára kémtevékenységet, azt ez idáig nem sikerült meggyőzően tisztázni. A rendelkezésünkre álló források inkább azt valószínűsítik, hogy a Varga-féle per alapvetően még is csak egy koncepció per volt (ezt támasztja alá az is, hogy a kérdéses időszakban a perbe fogott szabadkai vasutasok közvetlenül a MÁV, vagyis a magyar állam alkalmazottjai voltak), sőt az ilyen jellegű bírósági tárgyalások tekintetében annak egyenesen a csúcsmegnyilvánulása, amelynek fő célja – ahogy a fentebb idézett korabeli publicisztika is alátámasztja – elsősorban a magyar kisebbség elleni pszichológiai hadviselés, kollektív megfélemlítés, illetve ezzel párhuzamosan a szláv tömegek militáns attitűdjének a fenntartása volt.

Az elsőfokú ítélet alapvetően a többségi szláv társadalom elvárásaihoz igazodva a fővádlottak esetében – egyébként jogilag tarthatatlan módon – súlyos büntetéseket szabott ki. A másodfokú eljárásban részt vevő bírók elutasítva az ítéletet kimondó testületre nehezedő – elsősorban utcai – nyomásgyakorlást, kizárólag szakmai érvek mentén felmentő ítéletet hoztak.

Az újvidéki másodfokú bírósági ítélet arra is rámutat, hogy a kiélezett társadalmi és szociális feszültségek, a korszakban elharapódzó utcai politizálás, sőt a terror légköre ellenére az új állam igazságszolgáltatása, ha zökkenőkkel, kisebb-nagyobb kilengésekkel is, de bizonyos formában meg tudta őrizni, s élni is tudott a bírói függetlenség princípiumával, a demokrácia egyik alapvívmányával: a hatalmi ágazatok szétválasztásának az elvével.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Források:

IAS: Szabadkai Levéltár

F:047. Gradsko poglavarstvo – Subotica (1918-1941); (1901)1918-1942(1942)

47.1099 Vekiki Župan Grada Subotice

47.1206-47.1213-ig Ured gradskog velikog beležnika

Bácsmezei Napló napilap következő számai:

Bácsmezei Napló, 1922. augusztus 12.

Bácsmezei Napló, 1922. szeptember 28.

Bácsmezei Napló, 1922. szeptember 16

Bácsmezei Napló 1922. szeptember 18

Bácsmezei Napló, 1922. szeptember 19.

Bácsmezei Napló, 1922. szeptember 28.

Bácsmezei Napló, 1923. február 7.

Bácsmezei Napló, 1923. február 17.

Bácsmezei Napló, 1923. augusztus 29.

Bácsmezei Napló, 1923. augusztus 30.

2. Szakirodalom:

A. Sajti Enikő (2004): *Impériumváltások, revízió, kisebbség – Magyarok a Délvidéken 1918–1947*, Napvilág Kiadó, Budapest

Borsi Kálmán Béla (2010): *Ifj. Niamešsny Mihály és a temesvári Levente-per (1919–1920)*, Helikon Kiadó, Budapest

Csuka János (1995): *A délvidéki magyarság története 1918–1941*, Püski, Budapest

Čulinović, Ferdo (1961): *Jugoslavija između dva rata I. Jugoslavenske akademija znanosti i umjetnosti*, Zagreb

Dévavári Zoltán (2014): *Új partok felé – Kisebbségi kiútkeresés, szellemi és politikai irányzatok a Délvidéken és a Magyar Párt megalakulása (1918–1923)*, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta

Kecić, Danilo (1980): *Forradalmi munkásmozgalom a Vajdaságban 1917–1921 között*, Forum Könyvkiadó, Újvidék

3. Internetes hivatkozás:

Magyar életrajzi lexikon 1000–1990; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC05727/06673.htm>, letöltés ideje: 2015. május 13, 18:36